

Управління культури і туризму
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради
"Сумська обласна бібліотека для дітей"

Сто років боротьби

Методичні поради з відзначення 100-річчя подій
Української революції 1917-1921 років

Суми
2017

**Управління культури і туризму
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради
"Сумська обласна бібліотека для дітей"**

Сто років боротьби

**Методичні поради з відзначення 100-річчя подій
Української революції 1917-1921 років**

**Суми
2017**

Сто років боротьби: методичні поради з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років / КЗ СОР "Сумська обласна бібліотека для дітей"; уклад. Т.І.Бурятова. – Суми, 2017. – 16с.

Методичні поради містять коротку історичну довідку, яка ілюструє події Української революції 1917-1921 років, та орієнтовні заходи для користувачів-дітей, присвячені цій даті.

Склала:

Відповідальна за випуск

Комп'ютерний набір

Комп'ютерна верстка

Тираж 5 прим.

Бурятова Т.І.

Тогобіцька Л.М.

Бурятова Т.І.

Ємельяненко Т.М.

«Віднині українська народна республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу...»
текст IV Універсалу Центральної Ради

2017 рік проголошено Роком Української революції 1917-1921 років. Відповідний Указ від 22 січня 2016 року за №17/2016 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років» підписав Президент України Петро Порошенко. Цим документом одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017-2021 роки визначено вшанування подій і видатних учасників Української революції 1917-1921 років.

Згідно з Указом, важливу роль у проведенні просвітницької діяльності серед користувачів-учнів, громадськості про події національного державотворення на початку ХХ століття повинні відіграти бібліотеки.

З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України, військової доблесті захисників рідної землі, визнання історичного значення подій, пов'язаних з визвольною боротьбою початку ХХ століття та утвердженням української державності у формі Української Народної Республіки, Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки, рекомендуємо вам організувати і провести низку заходів, під час яких у цікавій формі розповісти про важливі історичні події та видатних державних діячів України.

Довідка.

Українська революція – низка подій, пов'язаних з національно-визвольною боротьбою українського народу у 1917-1921 роках. Поштовхом до початку Української революції стала Лютнева революція в Російській імперії.

Основні етапи революції: діяльність Української Центральної Ради, проголошення її Універсалів (березень 1917 – квітень 1918), правління гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918) та встановлення влади Директорії УНР, розгортання та придушення масштабного повстанського руху (грудень 1918 – листопад 1921).

Саме під час Української революції 22 січня 1918 року IV Універсалом Української Центральної Ради було проголошено незалежність України, продемонстровано можливість цивілізованого демократичного збирання територій в єдину суверенну державу. Це був вагомий і багато в чому трагічний досвід державницько-правової розбудови України.

В Україні утворився альтернативний центр влади – Українська Центральна Рада (УЦР), що стала представницьким органом українських демократичних сил і очолила національно-демократичну революцію в Україні. Керівником УЦР став **Михайло Грушевський**.

Держава проіснувала 3 роки. Це був час безперервної боротьби за її збереження. Вже тоді Україна мала всі ознаки держави: територію, окреслену кордонами, герб, військо, грошову систему, мову, налагоджені дипломатичні відносини з іншими державами.

З 1917 року в Україні працював видатний графік, наш земляк, **Георгій Нарбут**. На замовлення Центральної Ради, а пізніше гетьманського уряду, він виконував проекти грошових знаків, поштових марок, державного герба і печатки, форми для війська, обкладинок до ратифікаційних актів, грамот з нагоди різних урочистих подій тощо. За

радянських часів цей виняткового таланту художник плідно працював над оформленням книжкових видань, журналів, виступав з нищівними політичними карикатурами на білогвардійців.

Визначним явищем в історії молодої української держави було утворення Української академії мистецтв. Активно цьому сприяли **М. Грушевський** – голова Центральної Ради, **І. Стешенко** – генеральний секретар освіти, **М. Біляшівський** – директор Київського міського музею, інші визначні політичні діячі, художники, вчені. 5 грудня 1917 р. відбулось урочисте відкриття Академії. Видатні українські художники **Михайло Бойчук**, **Микола Бурачек**, **Михайло Жук**, **Василь та**

Федір Кричевські, Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Георгій Нарбут стали першими членами Академії мистецтв. У жовтні 1918 року, ще в умовах гетьманату, в Ромнах на Сумщині було відкрито перший в Україні пам'ятник Т.Шевченку. Монумент спорудив молодий скульптор І. Кавалерідзе. Це було всеукраїнське національне свято.

22 січня 1919 року відбулася вагома подія – об'єднання Української Народної Республіки (УНР) і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в одну державу. Об'єднання УНР і ЗУНР продемонструвало можливість цивілізованого демокра-

тичного збирання територій в єдину суверенну державу. Через низку зовнішніх (війна на кілька фронтів) та внутрішніх (неготовність політичної еліти) причин ця державність була нетривалою. Проте сам факт існування незалежної соборної держави відіграв вирішальну роль у подальшому розвитку українського визвольного руху. Його учасники протягом наступних десятиліть боролися зі зброєю в руках чи ненасильницькими методами за відродження Української самостійної соборної держави.

У період 1917-1921 років Україна пережила різні форми національної державності (УНР, Українська держава, ЗУНР), але державну незалежність втримати не змогла. Українські етнічні території були розділені між СРСР, Польською Республікою, Королівством Румунія та Чехословацькою Республікою. Таким чином, революція зазнала поразки. Однак, не досягши своєї мети, вона започаткувала процес формування політичної нації та відродила традицію української державності.

Важливим джерелом формування у дітей патріотичних почуттів є заходи, під час проведення яких висвітлюються доленосні події в Україні, розвиток української державності, прищеплюється повага до її творців, вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, почуття національної гідності та гордість за Україну.

Серед головних заходів – вшанування пам'яті учасників тих далеких вікопомних подій у рамках відзначення *Дня Соборності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня незалежності України, Дня захисника України.*

14 ЖОВТНЯ ДЕНЬ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ

ТІЛЬКИ РАЗОМ ЗБЕРЕЖЕМО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Український інститут національної пам'яті

Проводячи такі заходи, бібліотечні працівники повинні донести дітям у доступній для їх віку формі те, що за цю боротьбу, за свободу заплачено страшну ціну – своє життя віддавали найкращі.

У дитячих бібліотеках необхідно запланувати і провести **тематично-інформаційні заходи**, спрямовані на виховання патріотизму у дітей і поглиблення інтересу до

історії своєї держави: організувати книжкові виставки і тематичні полицки, проводити бесіди, історичні читання, літературні години, Свята української гідності, патріотичні акції, Дні інформації тощо.

Розпочати потрібно з організації **книжкових виставок**. Спектр книжкових виставок і тематичних полицок, які ми вам пропонуємо використовувати у роботі, дуже широкий і різноманітний. Це можуть бути **тематичні виставки** видань творів, історичних документів, експозиції з архівних фото- і художніх матеріалів, що ілюструють події Української революції 1917-1921 років, життя і діяльність провідних діячів визвольного руху та національного державотворення:

- «Українська революція: події, факти, коментарі»,
- «Українська Центральна Рада та її Універсали»,
- «Соборність України – від ідей до життя»;

виставки-персоналії:

- «Сузір'я славних імен України»,
- «Відомі імена на карті України»,
- «Видатні діячі незалежної України»,
- «Історія України в особах»;

виставки-вшанування:

- «УПА – зимова спроба завоювання незалежності»,
- «Славні сини української землі»,
- «Ви стали прикладом усім, про вас нікому не забути»,
- «Останні рейди повстанців на Півдні України»;

виставки-хроніки:

- «Незалежність: крок за кроком»,
- «Від буремних 20-х до сьогодні»,
- «Незалежна Україна – шлях до мети».

Як приклад, пропонуємо схему книжкової виставки **«Крізь терни перешкод – до волі й незалежності»**.

Епіграфом до неї радимо взяти слова Михайла Грушевського:

«Завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою»

Орієнтовними розділами цієї виставки можуть бути такі:

I. Шлях до незалежності довжиною в історію (козаччина, конституція П. Орлика, діяльність М. Грушевського, В. Винниченка, УНР тощо).

II. Символи держави – гордість нації (історія прапора, герба, гімну).

III. Україна сьогодні (книги і періодичні видання).

IV. Поетичне слово про волю і незалежність (поезії Павла Тичини, Володимира Сосюри, Євгена Плужника, Миколи Бажана, Володимира Свідзинського, Максима Рильського, Василя Чумака, Василя Еллана-Блакитного, Михайла Шевченка).

Вшануванню 100-річного ювілею Української революції також будуть сприяти такі заходи, як:

історичний екскурс:

- «Українська революція: головні події, постаті»,
- «Історичне значення Української революції 1917-1921 років»,
- «До 100-річчя утворення Центральної Ради»;

години історичної пам'яті:

- «Січневі бої 1918 року»,
- «Утворення Збройних Сил України»,
- «За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ»;

перехрестя думок:

- «Чому Україна не змогла здобути незалежність у 1917-1921 роках?»;

біографічні розвідки:

- «Грушевський М.С. – символ боротьби українців за створення власної незалежної демократичної держави»,
- «Видатні постаті та їх політичні погляди на українську революцію 1917-1921 років»,
- «Володимир Винниченко – засновник Центральної Ради і перший голова уряду УНР»;

караван історій:

- «Українська революція 1917-1921 років. Крізь призму історії»,
- «Історичне значення подій 1917-1921 років для подальшого розвитку України»;

інформаційні повідомлення:

- «Повстанський рух на Сумщині»,
- «Отамани північних лісів»,
- «Повстанці Псла, січовики Сули»,
- «Сумщина в добу Української революції 1917-1921 років»,
- «Українське відродження 1917-1920 років на Сумщині»;

Микола Василенко –
міністр освіти в уряді
Центральної Ради,
уродженець м. Глухів

Григорій Ващенко –
комісар Центральної
Ради з питань освіти,
уродженець м. Ромни

Павло Зайцев –
член Центральної
Ради, директор
департаменту,
уродженець м. Суми

конкурс дитячих малюнків:

- «Немає кращої країни, ніж моя рідна Україна»,
- «Слава – Україні! Героям – слава!»;

історичні віражі:

- «Державність, вимріяна поколіннями»,
- «Україна в полум'ї революції 1917-1921 років»;

Інтернет-мандри:

- «Шляхами Української революції»,
- «Кольори та мелодії української держави»,
- «Документи доби Центральної Ради»;

конкурс поезії:

- «Твоєю силою, волею, словом»,
- «Поетика революції»,
- «Всім серцем любіть Україну свою»,
- «Живи, Україно, живи для краси,
для сили, для правди, для волі!»;

інтерактивна гра:

- «Україна – моя країна» (зі створення карти чи панно);

флешмоб:

- «Революція, державність, нація» (з візуалізацією символів держави та річниці революції, зокрема: зображення учасниками у синьо-жовтому вбранні Державного Гербу України, контурів кордону України (включно з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим) та ювілейної дати української революції – 100);

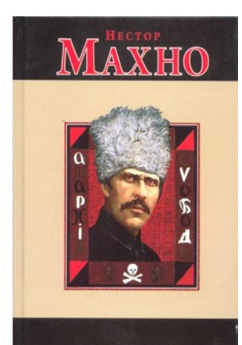
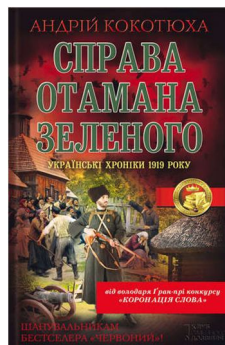
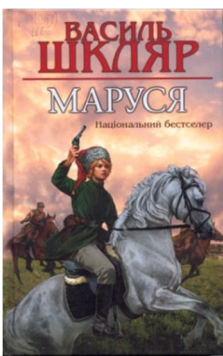

гра-подорож:

- «100 років Українській революції»,
- «Експонати розповідають...»: реальні чи віртуальні подорожі історичними музеями та місцями історичних подій 1917-1921рр.;
- «Відроджена держава»: Які нові назви вулиць, пам'ятники, меморіальні дошки, музеї з'явилися в твоєму місті, селищі, селі після 24 серпня 1991 року? (наприклад, у м. Суми замість пам'ятника Леніну – пам'ятник Павлу Харитоненку, вул. Леніна – Петропавлівська, вул. Кірова – Герасима Кондратьєва, вул. Держинського – Троїцька, пл. Леніна – Незалежності);
- аукціон історичних кросвордів, присвячених здобуттю Україною незалежності;

пісні української революції – прослуховування сучасних українських пісень патріотичного спрямування та пісень українських повстанців і січових стрільців («Україна – це ми» сл. Т. Кароль, М. Бровченко, муз. Т. Кароль, «Україна» сл. і муз. Т. Петриненка, «До українців сл. і муз., Т. Кукурузи, «Вставай» Океан Ельзи, «Повертайся живим» сл. І. Цілик муз. Леся Тальнюк, «Ой, у лузі червона калина», «Гей ви, стрільці січовії» українські народні пісні тощо);

цикл літературних читань «Українська революція – боротьба за державність», під час яких познайомити користувачів з літературними творами, які присвячені подіям цих років: «Холодний Яр» Ю. Горліс-Горський, «Маруся» В. Шкляр, «Чорний Ворон. Залишенець» В. Шкляр, «Справа отамана зеленого» А. Кокотюха, «Нестор Махно» В. Савченко, «Отаман Холодного Яру» С. Зінченко, «Гуляй-поле» І. Багряний та ін.

Важливим джерелом формування у дітей патріотичних почуттів стануть заходи за участю людей, які боролися за незалежність нашої країни: діячів культури-шестидесятників, учасників історичного референдуму 1991 року, учасників народного РУХу, сучасних політиків, істориків, учасників Майдану і воїнів АТО, волонтерів. Важливо не забувати загиблих за нашу волю і незалежність, вшанувати живих.

«Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути», – ці слова

належать В'ячеславу Липинському, українському політичному діячеві, історику, публіцисту, одному з ідеологів «Гетьманського руху». Тож пишаємося, що будемо незалежну державу Україну і що ми є велика українська нація!

У зверненні до українського народу з нагоди відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років Президент П.Порошенко наголосив: «Сьогодні, як і сто років тому, Україна захищає свою незалежність від російського агресора. У цій війні слід пам'ятати до чого приводить розбрат і не допустити тих трагічних прорахунків, які призвели до поразки Української революції 1917-1921 років, а головним з них були внутрішні незгоди в умовах зовнішньої агресії. Пам'ятаймо як «Отче наш»: тільки коли ми єдині – ми непереможні». Пам'ятаємо мудрість древніх: «Мужність – творить перемогу, єдність – творить непереможених».

Шановні колеги! Будемо раді, якщо наші методичні поради допоможуть вам на належному рівні організувати і провести заходи, присвячені 100-річчю подій Української революції 1917-1921 років.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси:

Белашов, В.І., Белінська, Л.І. Сумщина в історії України: Навчальний посібник / В.І.Белашов, Л.І.Белінська. – Суми: МакДен, 2005. – 496с.: іл.

Верстюк, В.Ф., Пиріг, Р.Я. М.С.Грушевський: коротка хроніка життя та діяльності / В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пиріг. – К.: Либідь, 1996. – 144с.

Горліс-Горський, Юрій. Холодний Яр: Роман у двох частинах / Юрій Горліс-Горський. – Львів: Червона калина, 1994. – 342с.

Винниченко, Володимир. Заповіт борцям за визволення / Володимир Винниченко. – К.: Криниця, 1991. – 128с.

Грушевський, Михайло. На порозі Нової України: гадки і мрії / Михайло Грушевський. – К.: Наукова думка, 1991. – 128с.

Гунчак, Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії / Т.Гунчак – К.: Либідь, 1993. – 288с.: іл.

Іванущенко, Геннадій. Залізом і кров'ю: Історико-документальні нариси / Геннадій Іванущенко. – Суми: Собор, 2001. – 192с.: іл.

Кокотюха, Андрій. Справа отамана Зеленого. Українські хронічки 1919 року: роман / Андрій Кокотюха. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 304с.: іл.

Литвин, М.Р., Науменко, К.Є. Українські Січові Стрільці / М.Р.Литвин, К.Є.Науменко. – К.: Знання, 1992. – 48с.

Нагаєвський, Ісидор. Історія Української держави двадцятого століття / Ісидор Нагаєвський. – К.: Укр. письменник, 1993. – 413с.

Огієнко, Іван (митрополит Іларіон). Рятування України / Іван Огієнко (митрополит Іларіон); Упоряд., авт. передм. і комент. М.С.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 464с.: іл.вкл.

Савченко, В.А. Павло Скоропадський / В.А.Савченко. – Харків: ТОВ «ПЕТ», 2013. – 128с.

Савченко, В.А. Нестор Махно / В.А. Савченко. – Харків: ТОВ «ПЕТ», 2013. – 128с.

Сорока, Ю.В. Бій під Крутами / Ю.В.Сорока. – Харків: Фоліо, 2014. – 121с. – (Знамениті події історії України).

Шкляр, В.М. Залишенець. Чорний Ворон. [Текст] / В.М.Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011 – 384с.

Шкляр, В.М. Маруся: [Текст] / Василь Шкляр.– Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320с.

Верстюк В. День Соборності України: історія виникнення традиції й свята [Електронний ресурс] / В. Верстюк. // Європейська Україна –

Режим доступу : http://eukraina.com/publ/human_development/den_sobor/nosti_ukrajini_istorija_viniknennja_tradiciji_j_svjata/6-1-0-185.

Сеньків, М. Акт злуки УНР та ЗУНР – знакова подія української історії [Електронний ресурс] / Сеньків М. // СЛУ імені Л.Українки. Історичні студії. – 2013. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/6620/1/Senkiv.pdf>.

Універсал Директорії Української Народної Республіки про злуку з Західно-Українською Народною Республікою [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-19>.

Четвертий Універсал Української Центральної Ради. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/90AZ/CDAVO/index.php?39#/phot>.

Шляхами Української революції: віртуальна виставка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sodb.sumy.ua/Vistavka/Vist.php>.

Використана література та Інтернет-ресурси

Гонський, В. Людина і нація. Час воїнів / В.Гонський.– К.: Основа, 2012.– 264с.

Нагаєвський, І. Історія української держави двадцятого століття / І.Нагаєвський.– К.: Укр. письменник, 1993.– 413с.

Удовиченко, О. Україна у війні за державність: історія організації і бойових дій Українських збройних сил 1917-1921 / О.Удовиченко – К.: Україна, 1995 – 206с.: іл.

Виставка до 100-річчя Української революції 1917-1921рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://in-kyiv.com.ua/2017/03/02/all/21534/>.

Матеріали до 100-річчя Української революції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pedrada.com.ua/article/1233-qqq-17-m3-07-03-2017-metodichn-rekomendats-do-100-rchchya-ukransko-revoljuts-1917-1921-rokv>.

«Однині самі будемо творити своє життя...» (до 100-річчя Української революції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/node/3410>.

Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/777-2016-p>.

Суми, вул. Петропавлівська, 51
тел./факс: 22-00-82, тел. 22-00-66, 22-00-82
e-mail: sodb@ukr.net
<http://sodb.sumy.ua>